

Ľubica Dvornická

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
lubica.dvornicka@juls.savba.sk

УДК 811.162.4*28
<https://doi.org/10.18485/slavistika.2023.27.2.13>
прегледни рад
примљен 27. 7. 2023.
прихваћен за штампу 22. новембра 2023.

Martin Chochoľ

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
martin.chochol@juls.savba.sk

ATLASOVÉ PROJEKTY (S ÚČASŤOU) DIALEKTOLOGICKÉHO ODDELENIA JAZYKOVEDNÉHO ÚSTAVU Ľ. ŠTÚRA SAV, V. V. I., V BRATISLAVE*

Jednou z úloh dialektológie je aj spracovanie získaného nárečového materiálu jazykovednou metódou. Produktom takéhoto spracovania sú jazykové atlasy, súbory máp prezentujúcich výsledky prirodzeného vývinu jazyka alebo viacerých jazykov na základe stanovených kritérií. Slovenskí dialektológovia takto predstavili svoje nárečové výskumy vo štvorzväzkovom *Atlase slovenského jazyka*, sú spoluautormi *Celokarpatského jazykového atlasu*, prípravou materiálu sa podieľali aj na *Európskom jazykovom atlase* a dosiaľ spolupracujú ako členovia Medzinárodnej komisie a Medzinárodnej pracovnej skupiny *Slovenského jazykového atlasu*. Cieľom tohto príspevku je predstaviť atlasové projekty týkajúce sa nášho oddelenia.

Kľúčové slová: dialektológia, geolingvistika, *Atlas slovenského jazyka*, *Celokarpatský jazykový atlas*, *Európsky jazykový atlas*, *Slovenský jazykový atlas*.

One of the tasks of dialectology is the processing of acquired dialectal material using the linguistic-geographical method. The products of such processing are language atlases, sets of maps presenting the results of the natural development of a language or several languages based on established criteria. This is how Slovak dialectologists presented their dialectal research in the four-volume *Atlas of the Slovak Language*, they are co-authors of *The All-Carpathian Dialectological Atlas*, they also participated in the preparation of the material for the *Atlas Linguarum Europae* and are still working together as members of the International Commission and the International Working Group of *The Slavic Linguistic Atlas*. The aim of this paper is to present the atlas projects related to our department.

Keywords: dialectology, geolinguistics, *Atlas of the Slovak language*, *The All-Carpathian Dialectological Atlas*, *Atlas Linguarum Europae*, *The Slavic Linguistic Atlas*.

0. Jazykový zemepis skúma územné rozšírenie rôznych javov z jednotlivých jazykových rovín a výsledky svojich analýz a syntéz prezentuje veľmi prístupnou a zrozumiteľnou grafickou formou. Územím, na ktorom sa vybrané javy skúmajú, môže byť:

* Príspevok vznikol v rámci riešenia grantového projektu VEGA č. 2/0123/22 Slovenský jazykový atlas (slovenská účasť na medzinárodnom projekte).

– jazykovo vymedzený región (napr. *Krátky jazykový atlas gemerských nárečí* (Tóbič 2019), *Атлас українських говорів Східної Словаччини* (Латта 1991), *Atlas slovenských nárečí v Maďarsku* (Fügedi, Gregor, Király 1993)),

– celé teritórium jedného národného jazyka (napr. *Atlas slovenského jazyka* – ASJ),

– geograficky vymedzená oblasť (napr. *Celokarpatský dialektologický atlas* – CKDA, *Európsky jazykový atlas* – EJA),

– územie skupiny geneticky príbuzných jazykov (napr. *Slovanský jazykový atlas* – SJA)¹.

Dialektologický kolektív JÚLŠ SAV sa podieľal a podieľa na viacerých atlasových projektoch rôznorodých geografickým záberom i časom trvania, všetkým je však spoločná vysoká vedecká úroveň analýzy a interpretácie jazykového materiálu.

1.0 Významným výstupom slovenskej dialektológie je štvorzväzkový *Atlas slovenského jazyka*. Toto dielo začalo vznikať v povojnovom období a nadviazalo na staršie výskumy slovenských nárečí (o tom viac pozri v úvodnej kapitole *Snahy o atlas slovenského jazyka* – ASJ 1 1968: 17 – 19). V tejto súvislosti jednoznačne treba spomenúť aspoň prof. Václava Vážného² a jeho korešpondenčný výskum slovenských nárečí v 20. rokoch minulého storočia. „Tým, že zistil hlavné diferencované javy v slovenských nárečiach, ktoré analyzoval a interpretoval v štúdiách a predstavoval na mapách, vypracoval i preskúšal rozličné metódy nárečového výskumu, pomohol nepriamo pri príprave uvažovaného projektu Atlasu slovenského jazyka“ (Ripka 1986: 74).

Príprava ASJ sa začala po vojne na pôde Jazykovedného ústavu vtedajšej Slovenskej akadémie vied a umení. Základnú podobu koncepcie diela vytvorili E. Pauliny a J. Štolc, ktorí zostavili aj *Dotazník pre výskum slovenských nárečí* (Dotazník I).

Výskumom v r. 1947 – 1951 sa zhromaždil doteraz najbohatší materiál zo slovenských nárečí v podrobnej sieti bodov, prakticky z každej obce na súvislom území slovenského jazyka, t. j. z 2 559 obcí, pomocou doteraz najväčšieho počtu úplne zodpovedaných 2 683 dotazníkov za spolupráce 121 odborne školených explorátorov³. Zachytilo sa spolu 2 355 slov a tvarov v nárečovej podobe príslušnej obce. Na 1 690 slovách sa sledujú vokalické a konsonantické javy, na 590 slovách

1 Špecifické postavenie má tzv. *Svetový atlas jazykových štruktúr* (Dryer, Haspelmath (eds.) 2013).

2 „V prácach na Atlase slovenského jazyka sme v r. 1947 nadviazali predovšetkým na výsledky prof. V. Vážného, ktoré dosiahol do r. 1938, hoci sme si zostavili nový dotazník a použili novú metódu i nový pracovný systém“ (Štolc 1955: 173).

3 Išlo o poslucháčov slavistiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského.

morfológické javy, na 75 slovách slovotvorné javy a asi v 200 prípadoch sa ukazujú lexikálne rozdiely (ASJ 1 1968: 28).

Nasledujúcimi fázami bolo triedenie, usporadúvanie a v prípade pochybností overovanie materiálu z jestvujúcej literatúry alebo aj priamo v teréne a vytváranie prípravných máp veľkého formátu (110 x 65 cm, mierka 1 : 380 000). Pôvodným (maximalistickým) zámerom bolo vydanie 5 zväzkov atlasu⁴, pričom sa mali kartografovať údaje zo všetkých lokalít, v ktorých sa uskutočnil výskum. V roku 1961 vedenie JÚLŠ SAV prijalo rozhodnutie Slovenskej dialektologickej komisie koncipovať mapy atlasu v mierke 1 : 750 000⁵ a spracovať na nich iba materiál viažuci sa na reprezentatívnu sieť 362 bodov (tento počet sa neskôr zredukoval na 335⁶ obcí; porov. ASJ 1 1968: 34).

Všetky štyri zväzky ASJ majú dve časti: 1. časť tvoria mapy a 2. časť komentáre. Na základe výskumu vykonaného podľa Dotazníka I vznikli prvé dva zväzky ASJ.

1.1 ASJ 1 (*Vokalizmus a konsonantizmus*) prezentuje vokalicú a konsonantickú diferenciáciu slovenských nárečí na analytických a syntetických mapách rôznymi metódami (symbolovou, izoglosovou, nápisovou, šrafovacou a ich kombináciami). Zväzok obsahuje 236 analyticky zmapovaných a 430 prikomentovaných slov (porov. ASJ 1 1968: 38).

Komentárová časť, ktorá je spracovaná podľa jednotnej štruktúry (1. záhlavie so spisovným znením hesla/názvu mapy, 2. diferencované podoby mapovaného javu, 3. rekonštruovaná praslovanská podoba mapovaného javu a jeho spisovné slovanské paralely, 4. spresnenie údajov mapy, lokalizácia nezmapovaných foriem, odkazy k inde mapovaným formám), dopĺňa údaje o fonetických a morfológických javoch, ktoré sa na analytických mapách nezobrazujú, o frekvencii odlišných foriem v generačných alebo zamestnaneckých vrstvách obyvateľstva a pod.

1.2 ASJ 2 (*Flexia*) vznikol na základe materiálu získaného v rámci toho istého terénneho výskumu – údaje sa však znovu overovali v teréne a konfrontovali sa s dialektologickou literatúrou.

Zväzok spracúva gramaticky diferencované formy flektívnych slovných druhov na 278 mapách, v komentároch sa uvádzajú paralelné spisovné formy slovanských jazykov s orientačným, komparatistickým a konfrontačným zreteľom. Ako prvá vyšla komentárová časť zväzku (1978) a mapová časť až neskôr (1981), pričom obe časti vychádzali súbežne s tretím zväzkom atlasu. V ASJ 2 sa jazykové javy kartografujú pomocou izomorf. „Význam jazykovozemepisného spracovania slovenskej morfológie je cenným príspevkom nielen pre slovenskú dialektológiu, ale

4 Od tvorby syntaktického zväzku sa však neskôr upustilo.

5 Mapy sa pred tlačou ďalej zmenšovali a vo finálnej podobe majú mierku 1 : 1 000 000; táto mierka ostala zachovaná aj v ďalších zväzkoch atlasu.

6 328 + 7 obcí v maďarskom jazykovom prostredí na juhu Slovenska.

aj pre poznanie vývinu slovenského jazyka, lebo sa v atlase zaznamenávajú aj také tvary, ktoré v staršej jazykovednej literatúre neboli známe“ (Habovštiak 1985: 178).

1.3 ASJ 3 (*Tvorenie slov*) kartografuje iný pramenný materiál. Už počas záverečných fáz prípravy ASJ 1 vznikol *Dotazník pre výskum slovenských nárečí II* (Dotazník II), ktorého slovotvornú časť zostavil F. Buffa a lexikálnu A. Habovštiak. Na jeho základe sa v rokoch 1965 – 1970 uskutočnil terénny výskum, ale už iba vo vybraných (334 a 335) lokalitách.⁷ „Príprava tohto dotazníka bola náročná úloha najmä preto, lebo v slovenskej dialektológii sa dovtedy tvoreniu slov a slovnej zásobe s uplatnením jazykovozemepisného aspektu nevenovala pozornosť“ (Habovštiak 1985: 178).

F. Buffa vychádzal pri zostavovaní dotazníka z vlastnej excerptcie súvislých nárečových textov a čiastkových údajov z literatúry. Slovtvorná časť dotazníka obsahuje 592 otázok (393 na substantíva, 114 na adjektíva, 71 na slovesá, 13 na príslovky).

Tretí zväzok spracúva materiál týkajúci sa slovotvornej diferenciácie slovenských nárečí. Obsahuje 406 čiernobielych máp, z toho 354 analytických a 52 doplnkových syntetických. Mapy sú zväčša symbolové, len v zriedkavých prípadoch boli značky doplnené izoglosami. Celkovo sa v ASJ 3 spracúva 3 388 teritoriálnych slovotvorných variantov.

1.4 Pre ASJ 4 (*Lexika*) A. Habovštiak zostavil obsiahly súbor otázok z rozličných okruhov hmotného a spoločenského života. Lexikálna časť dotazníka má 1 259 číslovaných otázok, viaceré však obsahujú ďalšie (niekedy až štyri) podotázky. Prednostne k nim zaradil otázky na lexikálno-sémantické zvláštnosti, pri ktorých predpokladal lexikálnu, respektíve aj slovotvornú diferenciáciu. Osobitne prihliadal aj na stav v iných slovanských či susedných neslovanských jazykoch (porov. Habovštiak 1985: 179).

Štvrtý zväzok ASJ podáva obraz o lexikálne diferencovanej vrstve slov zo základného slovného fondu. Obsahuje 431 máp (analytické mapy so symbolmi, syntetické mapy s lineárnymi znakmi – izolexami, kombinované mapy), na ktorých je spracovaných 561 lexikálnych javov.

1.5 Nepochybné materiály ASJ, či už výskumom získané záznamy terénnych údajov, alebo ich čiastočné kartografické spracovania, dodnes nachádzajú svoje využitie.⁸ Zároveň sa postupnými krokmi pripravuje znovusprístupnenie publikovaných zväzkov atlasu širokej odbornej a laickej verejnosti v elektron-

7 Výskum vykonali slovenskí dialektológovia a podrobne inštruovaní externí spolupracovníci najmä z radov študentov slovakistiky a učiteľov (porov. ASJ 3 1978: 25; ASJ 4 1984: 19).

8 Vyplnené dotazníky a pracovné mapy malého formátu sú deponované v JÚLŠ SAV. Veľké pracovné mapy sme po oskenovaní odovzdali na konzerváciu a uloženie v Slovenskom národnom archíve v Bratislave. Autori *Slovníka slovenských nárečí* z týchto materiálov čerpajú dôležité doplnkové informácie pri spracúvaní nárečovej slovnej zásoby.

ickej podobe. V súčasnosti sa precizuje koncepcia projektu, ktorý má umožňovať zjednodušené vyhľadávanie v publikovaných zväzkoch atlasu.

2.0 Areál rozprestierajúci sa medzi severnými výbežkami Karpát a Dunajom má svoje špecifiká a zaujíma bádateľov z rôznych vedných odborov. Jednou z dôležitých skutočností sú spoločné jazykové a kultúrne prvky šírené s valašskou kolonizáciou (14. – 17. st.). To je, pravda, iba jeden z aspektov zohrávajúcich úlohu pri historickom, kultúrnom či jazykovom formovaní tohto areálu. Preto je samozrejmé, že mu venuje osobitnú pozornosť aj lingvistika. Jednou z jej významných úloh bolo aj spracovanie nárečovej lexiky oblasti v podobe *Celokarpatského dialektologického atlasu* (Общекарпатский диалектологический атлас). Na jeho tvorbe aktívne spolupracovali aj slovenskí dialektológovia z viacerých pracovísk (Filozofická fakulta Univerzity Komenského a Jazykovedný ústav E. Štúra SAV v Bratislave, Filozofická fakulta v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach⁹).

2.1 Na 7. Medzinárodnom zjazde slavistov vo Varšave v roku 1973 autori už vydaného *Karpatského dialektologického atlasu* (Moskva, 1967)¹⁰ predstavili a predložili na posúdenie slavistickej verejnosti medzinárodný projekt CKDA. Zameriava sa na výskum lexikálnej a sémantickej¹¹ diferenciacie. Práve sémantické mapy považuje Dudášová-Krišáková za jeho veľký prínos, „lebo dovtedy sa nikde nevenovala pozornosť výskumu sémantickej diferenciacie lexiky a ani mapovaniu týchto javov“ (Dudášová-Krišáková 2012: 160). Nárečový materiál sa na analytických mapách prezentuje symbolovou metódou a súčasťou zväzkov sú aj nekartografované materiály.

2.2 Dotazník obsahoval 785 otázok rozdelených do 15 tematických skupín. Terénny výskum vo vybraných lokalitách sa uskutočnil v rokoch 1977 – 1981. „CKDA spracúva lexikálno-sémantický materiál získaný v lokalitách, v ktorých sa hovorí poľskými, moravskými, slovenskými, ukrajinskými, maďarskými, moldavskými, rumunskými, srbskými, macedónskymi i albánskymi nárečiami. Bulharský materiál sa na základe rozhodnutia bulharskej národnej komisie nespacúval¹²; rumunské údaje sa vyexcerpúvali najmä z atlasov S. Popa a E. Petrovicia“ (Ripka, 2010, s. 19). Na mapách sa teda prezentujú údaje z 210 lokalít ležiacich na území 12 štátov.

2.3 Na Slovensku bolo vybraných 24 lokalít, ktoré reprezentujú:

a) slovenské dialekty: Gajary (bod č. 27), Blatné (29), Horná Súča (30), Nítriarska Blatnica (31), Staškov (32), Rudno nad Hronom (33), Žemberovce (34), Sklabaňa (35), Zázrivá (36), Priechod (37), Ľuboreč (38), Brezovica (39), Mýto

9 Dnešná Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove (od r. 1997).

10 Tento atlas bol výsledkom spolupráce ruských, ukrajinských a moldavských dialektológov (Dudášová-Krišáková 2012: 160).

11 S takto zameraným výskumom sa počítalo už pri zostavovaní dotazníka a na lexikálnu otázku vždy nadväzovala otázka sémantická.

12 Údaje z bulharských nárečí vydala Bulharská akadémia vied v Sofii ako samostatný index karpaticizmov v roku 2008.

pod Ďumbierom (40), Východná (41), Vikartovce (42), Teplička nad Hornádom (43), Plaveč (44), Zborov (46), Mestisko (48), Belá nad Cirochou (51),

b) rusínske dialekty: Bajerovce (45), Becherov (47), Veľká Poľana (49), Zbojné (50).

2.4 Dielo je uzavreté a jeho výstup tvorí dotazník (1981), úvodný zväzok (1987) a sedem zväzkov atlasu (1988–2003). Slovenským podielom je zväzok č. 5 (1997), ktorého vedeckým redaktorom bol I. Ripka, členmi redakčnej rady J. Dudášová-Kriššáková, Z. Hanudel'ová a R. Šrámek; na redakčných prácach sa podieľali G. Múcsková a M. Smatana. Ďalší členovia dialektologického oddelenia participovali na CKDA rôznymi prácami: sú autormi máp v rozličných zväzkoch, podieľali sa na zbieraní a overovaní/redigovaní slovenského materiálu pre iné zväzky a pod.

V spolupráci s poľskou národnou komisiou vzniklo pod redakčným vedením J. Riegera kolektívne knižné vydanie indexov jazykového materiálu zo všetkých siedmich zväzkov (CKDA Указатели, 2012). I. Ripka autorsky pripravil slovenský index. „Časť rukopisného dotazníkového materiálu týkajúceho sa slovenského územia je deponovaná v archíve dialektologického oddelenia JÚLŠ SAV, ďalšia časť je uschovaná pod gesciou Prešovskej univerzity v Prešove“ (Balleková 2013: 384).

2.5 V CKDA sa predstavuje nárečový materiál geneticky príbuzných aj nepríbuzných jazykov a na mapách a v komentároch odhaľuje jednak diferenciaciu karpatského areálu, ako aj zhodné prvky, lexikálno-sémantické karpaticizmy. Zväzky atlasu sú východiskom pre lingvistické (aj iné) karpaticologické výskumy¹³. CKDA je nepochybným úspechom svojich tvorcov, vrátane tých slovenských.

3.0 Európsky jazykový atlas (*Atlas Linguarum Europae*) je z hľadiska rozsahu skúmaného územia, ktoré sa zhoduje so zemepisným vymedzením Európy ako kontinentu, jedným z najambicióznejších lingvistických projektov.

3.1 Počiatky tohto projektu siahajú do roku 1965, keď bola na medzinárodnom geolingvistickom kongrese v Marburgu navrhnutá realizácia takéhoto atlasu. Projekt vznikol v roku 1970, prijalo a schválilo ho UNESCO a gesciu prevzala Kráľovská akadémia vied v Holandsku. Prvým predsedom medzinárodnej redakcie atlasu bol Holanďan Antonius Weijnen (1970 – 1986), po ňom nasledovali taliansky lingvista Mario Alinei (1986 – 1998), berlínsky rodák Wolfgang Viereck (1998 – 2005) a od roku 2005 je predsedom rumunský lingvista Nicolae Saramandu.

Oficiálnymi jazykmi projektu sú angličtina, francúzština a nemčina. Názov mapy je uvedený v šiestich jazykoch (francúzština, angličtina, ruština, nemčina, španielčina a taliančina). Komentáre k mapám sú vo francúzštine, angličtine alebo nemčine.

13 Najnovším prírastkom v tejto oblasti na Slovensku je práca Z. Slobodovej (2020) *Sémantická analýza karpaticizmov z aspektu medzijazykových kontaktov*.

Na európskom území existuje šesť jazykových rodín: altajská, baskická, indoeurópska, kaukazská, semitská a uralská¹⁴. V rámci týchto jazykových rodín existuje 22 jazykových skupín (napríklad románska, germánska, slovanská či keltská), ktoré zase pozostávajú z 90 jazykov a ich jednotlivých dialektov. Heterogénny materiál bol zozbieraný v 2 631 lokalitách od Islandu po pohorie Ural. Členovia EJA patria do 47 národných výborov¹⁵, ku ktorým pribudli 4 výbory pre jazyky menšín (Saramandu 2014; preklad autori).

3.2 Československo sa na tejto medzinárodnej vedeckej úlohe zúčastňovalo od začiatku, najprv prostredníctvom osemčlennej národnej komisie zloženej zo zástupcov českej a slovenskej jazykovedy a dialektológie¹⁶. Riadením činnosti komisie bol poverený Ústav pro jazyk český ČSAV. V československej národnej komisii boli 4 českí a 4 slovenskí dialektológovia a takisto počet lokalít pre Čechy a Slovensko bol rovnaký, napriek územnej a obyvateľskej disproporcionalite¹⁷. Slovensko reprezentuje v EJA týchto 12 lokalít: Vrtižer (bod č. 101), Krivá (102), Liptovský Ján (103), Dlhá Lúka (104), Šaštín-Stráže (105), Bučany (106), Trnovec nad Váhom (107), Nedanovce (108), Zvolenská Slatina (109), Sirk (110), Sedlice (111), Bánovce nad Ondavou (112), Čabalovce (201 – rusínske nárečie), Mužla (202 – maďarské nárečie).

3.3 Reálne sa v Československu začalo na atlase pracovať v roku 1979. Po zostavení dotazníka¹⁸ bolo prvoradou úlohou zbieranie nárečového materiálu. V jednotlivých štátoch sa uplatnili tri spôsoby zberu materiálu a ich kombinácie: 1. nový terénny výskum, 2. excerpčia publikovaných zdrojov, 3. excerpčia nepublikovaných archívnych materiálov. V prípade slovanských jazykov sa využívali archívy vtedy ešte nepublikovaných výskumov pre SJA. Aj slovenská bodová sieť sa vyberala z hustejšej siete bodov pre SJA; líši sa len v reprezentantovi záhorských nárečí, ktoré v SJA zastupuje obec Čáry, zatiaľ čo v EJA obec Šaštín-Stráže. V obci Mužla sa robil osobitný výskum. Na príprave a odovzdaní slovenského materiálu, ktorý sa musel overovať, kontrolovať a prepisovať podľa požadovanej zložitej transkripcie, sa podieľali I. Ripka a J. Gavorová-Šikrová. Tým sa pria-

14 Alinei navyše odlišuje ešte turkickú jazykovú rodinu, ktorú niektorí lingvisti považujú za samostatnú, iní za vetvu altajských jazykov.

15 Na príprave EJA spočiatku spolupracovalo 31 európskych štátov a výskumná sieť mala približne 2 000 lokalít. Organizačná štruktúra rešpektovala vtedajšie štátne usporiadanie Európy (p. napr. Gavorová-Šikrová 1982: 99; Ripka 2010: 17). Do roku 1989 bolo československé organizačné centrum atlasu v Prahe, potom sa presunulo do Brna.

16 O účasti českých a slovenských lingvistov od počiatočných štádií príprav EJA p. viac v príspevku I. Ripku (2010: 17).

17 K bodovej sieti a jej číslovaniu viac pripomienok pozri Ripka 2010: 17 – 18.

18 Prvý dotazník EJA obsahoval 546 otázok, ktoré boli výsledkom dvojitej porovnávacej práce: 1. porovnávali sa navzájom všetky publikované národné atlasy, 2. tieto atlasy sa porovnávali s Dotazníkom OLA, ktorý bol vtedy v štádiu prípravy. Na kartografovanie sa napokon vybralo iba 150 otázok, zvyšné mali byť publikované ako „surové“ materiály (porov. Alinei 1993: 122).

ma účasť slovenských dialektológov na projekte z kapacitných dôvodov skončila a dialektologický materiál z nášho územia odvtedy spravujú kolegovia z dialektologického oddelenia Ústavu pro jazyk český AV ČR (v súčasnosti M. Šipková, L. Čížárová), ktorí v spolupráci na atlase pokračujú. Vedenie JÚEŠ SAV však hľadá spôsoby, ako by sa naša inštitúcia mohla do prác opäť aktívnejšie zapojiť a pred časom požiadalo predsedníctvo medzinárodnej komisie EJA o obnovenie členstva (porov. Balleková 2013).

3.4 EJA je interpretačným, predovšetkým lexikálnym atlasom. Sú v ňom publikované semaziologické, onomaziologické a motivačné mapy¹⁹, pričom interpretácia materiálu sa opiera o etymologický aspekt. Mapy sa spracúvajú symbolovou metódou a komentáre poskytujú podľa danosti materiálu synchronnu alebo diachrnnu interpretáciu (porov. Фирек 2003: 30).

Tento atlas podporuje správnosť používanej typológie európskych jazykov a dialektov. Za jeho najväčší prínos a inováciu v oblasti geolingvistiky sa považujú motivačné mapy (p. Alinei, Viereck, Saramandu). Doteraz okrem úvodného zväzku (1975) a dvojdielného dotazníka (1976, 1979) vyšlo 9 zväzkov (1983 – 2007) jazykových atlasov s komentármi. Posledné dva sú dostupné v elektronickej podobe na stránke Lingvistického ústavu Rumunskej akadémie vied.

3.5 Ako všetky medzinárodné atlasové projekty, aj tento si vyžaduje pracovné stretnutia členov, ktoré organizujú univerzitné centrá alebo výskumné ústavy členských krajín. Na nich sa prezentujú pripravované mapy, prebieha výmena vedeckých informácií, riešia sa administratívne problémy a koordinujú sa ďalšie práce na atlase (porov. Saramandu 2014).

3.6 Ako napísal M. Alinei v štúdiu hodnotiacej prvých dvadsať rokov projektu, pomerne nízka rýchlosť prác na EJA nevyplýva ani tak z nových redakčných a vedeckých požiadaviek, ale skôr z jeho podstaty, z komplikovanosti európskej jazykovej situácie na jednej strane a zložitosti jeho vonkajšej štruktúry na strane druhej (porov. Alinei 1993: 122).

Современные исследования направлены в прошлое, поэтому неудивительно, что от ЛАЕ ожидают результаты при выяснении вопроса об этнолингвистическом происхождении Европы. В настоящее время это наиболее живо и противоречиво обсуждаемая тема, причем археологи и генетики объединяют усилия с лингвистами [...] В связи с этим следует также упомянуть о ностратической теории, [...] о типологии языковых универсалий и о языковых союзах (Фирек 2003: 31).

3.7 EJA poskytuje nielen údaje pre lingvistické výskumy, ale v istej forme ponúka informácie o kultúrnej histórii Európy. Ako upozorňuje W. Viereck, „[E]

19 Publikované zväzky obsahujú údaje týkajúce sa rôznych sémantických okruhov: rastlinstva, zvieratstva, prírodných javov, krajinného prostredia, zamestnania, tela a jeho zmyslov, rodiny atď.

вропейская история культуры состоит не из отдельных, случайно совпадающих элементов и событий, а соответствует общей прозрачной модели, где можно различить три отдельных слоя“ (Фирек 2003: 32). Má na mysli vrstvu religióznu (kresťanskú, moslimskú), ktorá sa identifikuje najjednoduchšie; v predhistorickej epoche mladšiu časť predstavuje pohanská vrstva (pohanské nadprirodzené bytosti); najstaršou vrstvou, ktorej stopy sú zachované v dialektoch, je vrstva, ktorá musela predchádzať obdobie antropomorfizmu, je to zoomorfická vrstva (k tomu viac pozri Alinei, Viereck).

4.0 Napriek tomu, že *Slovanský jazykový atlas* (Общеславянский лингвистический атлас) je z vedeckého hľadiska vari najzávažnejším slavistickým počínom, širšej lingvistickej obci (o laickej verejnosti ani nehovoriac) je relatívne málo známy. Pritom analýza jazykovej situácie naprieč celým slovanským územím²⁰ značne uľahčuje identifikáciu rôznych súvislostí a odhaľuje kompaktnosť, rozsahy a presahy výskytu jednotlivých jazykových javov neskreslené (v princípe umelo vytvorenými) mantinelmi štátnych hraníc. Napríklad v prípade lexikálnych prvkov takéto spracovanie „nezachytáva len ich inventár a neodhaľuje len ich genetické súvislosti, lež odkrýva aj inojazykové vplyvy, naznačuje, ako sa cudzie názvy včleňujú do morfológického a slovotvorného systému nárečí ako prirodzene sa vyvíjajúcich územných variantov národných jazykov, či domáce výrazy ustupujú prevzatým názvom alebo ich vytláčajú, ako sa nárečia vyrovnávajú s potrebou pomenovať nový jav domácim slovom, aké procesy to vyvoláva v sémantickej rovine a pod.“ (Ferenčíková 2019: 74).

4.1 Myšlienkou spoločne spracovať jazykovozemepisnou metódou všetky slovanské nárečia sa jazykovedci začali intenzívnejšie zaoberať už v r. 1929 na 1. medzinárodnom zjazde slavistov (MZS) v Prahe. Žiaľ, krízová spoločenská situácia 30. a vojnová skutočnosť 40. rokov 20. storočia realizáciu takéhoto ambiciózneho projektu neumožnili. Otázka sa opäť otvorila až v roku 1955, keď bol na mimoriadnom stretnutí v Belehrade ustanovený Medzinárodný komitét slavistov (MKS). Intenzívnejšie sa však na projekte začalo pracovať až po 4. MZS v Moskve (1958), ktorý atlasu prisúdil veľkú dôležitosť.

4.2 V roku 1961 bola pri MKS vytvorená Medzinárodná komisia (MK) SJA, ktorá sa schádzala minimálne raz (v r. 1966 – 1994 2-krát) ročne, a v rámci účastníckych štátov (ČSSR, PĽR, NDR, SFRJ, BĽR a ZSSR) postupne vznikli tzv. národné komisie (NK) SJA.²¹ Medzinárodná pracovná skupina (MPS) SJA

20 S istými obmedzeniami. Skúmané územie pokrýva v rámci Ruska len na jeho európsku časť. Pre neúčasť bulharskej NK na projekte v r. 1981 – 2005 sa vo zväzkoch nespracúval ani bulharský materiál, po ich návrate bol však sprístupnený s komentármi v dvoch osobitných publikáciách.

21 V bývalom Československu boli dve: slovenská pod vedením E. Paulinyho a česká na čele s J. Běličom.

vypracovala dotazník, zostavila sieť skúmaných bodov a dohodla zásady jednotnej fonetickej transkripcie.

Priemerná hustota bodovej siete bola stanovená na 1 bod/3 600 km², čo znamená, že jednotlivé skúmané lokality od seba mali byť vzdialené v priemere 60 km (porov. Dotazník SJA 1965: 6). Zoznam sa však postupne prispôboval metodologickým a iným praktickým potrebám a po definitívnom schválení obsahuje 830 bodov.²² Slovenské nárečia v ňom zastupujú lokality Vértesszöllös, Galgaguta, Óhuta²³, Čáry, Ivanka pri Dunaji, Bučany, Trnovec nad Váhom, Nedanovce, Kubrica, Vrtižer, Klubina, Krivá, Slovany, Liptovský Ján, Horná Ždaňa, Zvolenská Slatina, Vieska nad Žitavou, Hontianske Moravce, Horné Strháre, Turíčky, Sirk, Spišské Tomášovce, Plavnica, Dlhá Lúka, Sedlice, Trstené pri Hornáde, Bánovce nad Ondavou a Žalobín.²⁴

Dotazník SJA vyšiel knižne v r. 1965. Obsahuje spolu až 3 454 otázok zameraných na skúmanie javov z oblasti hláskoslovnia, tvaroslovnia, lexiky, slovotvorby, sémantiky, prozódie a syntaxe. Terénny výskum na jeho základe prebiehal najmä v 60. rokoch 20. storočia, pričom jeho ukončenie sa konštatovalo v r. 1973 na 7. MZS vo Varšave. Zozbierané materiály sú majetkom zúčastnených vedeckovo-výskumných inštitúcií a, žiaľ, zatiaľ neboli súhrnne publikované.²⁵

4.3 Aktivity MPS SJA prebiehajú v sekciách, ktoré majú presne stanovené úlohy. Morfonologická sekcia má na starosti prípravu rekonštruovaných praslovaných podôb kartografovaných javov, na základe ktorých možno porovnávať východiskové štruktúry. V lexikálno-slovotvornej a foneticko-gramatickej sekcii sa analyzujú problémy zväzkov príslušnej série atlasu. Najmladšou je počítačová sekcia, ktorá sa snaží o jednotnosť prostriedkov a postupov elektronizácie prác.²⁶

Jazykové mapy SJA využívajú predovšetkým symbolovú metódu. Niektoré redakcie sa spracovaním svojich zväzkov snažili zväčšiť podiel šráf a izoglos na

22 Predstavujúcich lokality lužickosrbské (234 – 237), poľské (238 – 326), české a moravské (175 – 207), slovenské (154 – 156, 208 – 232), slovinské (1 – 21, 146, 147, 148, 149), chorvátske (22 – 45, 52, 56, 146a, 147a, 148a, 150 – 151, 153, 168), bosniacke (46 – 51, 57 – 61), srbské a čiernohorské (53 – 55, 62 – 88, 152, 169), macedónske (90 – 113a), bulharské (114 – 145, 167, 850 – 853), bieloruské (327 – 360, 362 – 372, 374 – 382, 384 – 400, 525 – 526), ukrajinské (171, 233, 361, 373, 383, 401 – 524, 836, 843, 847, 849) a ruské (527 – 558, 560, 562 – 593, 596 – 598, 600 – 648, 651 – 671, 673 – 707, 709 – 716, 718 – 720, 722 – 765, 767 – 835, 837 – 841, 844 – 846, 848).

23 Prvé tri na území Maďarska.

24 Slovenská NK má v egide aj materiál z obce Čabalovce s rusínskym obyvateľstvom, hoci rusínske nárečia sa v spracovaní OLA považujú za nárečia ukrajinské, príp. ukrajinského typu.

25 Postupne však prebieha redigovanie tohto pramenného materiálu a jeho kompletizácia v elektronickej podobe, ktorú organizačne zastrešuje slovinská NK.

26 „Výsledky počítačovej sekcii OLA, na ktorej má významný podiel slovenská národná komisia, vznikli paralelne s prípravou jednotlivých zväzkov v rámci tohto projektu a sú významným krokom efektizácie dialektologickej práce a lingvistickej geografie na medzinárodnej úrovni“ (Žigo 2005: 14).

celkovom zobrazovaní skúmaných javov, väčšina členov MK však odhlasovala záver, že tieto metódy sa majú používať len doplnkovo, najlepšie len na tzv. alternatívnych variantoch máp (карта-дубль, „мапа-двојнік“). Každá mapa je okrem legendy opatrená aj vedeckým komentárom a doplnená kompletným nárečovým materiálom (bližšie k systému prác na zväzkoch p. napr. Chochol 2015).

4.4 Už v r. 1976²⁷ vyšiel tzv. úvodný zväzok. Atlas samotný však vychádza až od konca 80. rokov, a to v dvoch sériách – foneticko-gramatickej a lexikálno-slovtovornej –, ktoré dnes obsahujú po 9 vydaných zväzkov. Medzi nimi je aj najrozsiahljší²⁸ zväzok atlasu Poľnohospodárstvo (Bratislava 2012), ktorého vedeckou redaktorkou je A. Ferenčíková a ďalšími členmi redakcie M. Chochol, H. Jenč, E. Králik, J. Siatkowski, Ž. Ž. Varbot a P. Žigo. Sekundárnym, no nemenej dôležitým výstupom je množstvo štúdií a dokonca monografií, pričom časť z nich je publikovaná v zborníku Materiály a výskum, vychádzajúcom už od r. 1965 v Moskve.

Slovenská NK sa na všetkých uvedených zväzkoch atlasu podieľala alikvótnou časťou prác (zber materiálu, jeho usporiadanie, vedecká revízia, vybavenie čiastkovými komentármi, niekoľkonásobná kontrola a korektúra jeho analýzy, interpretácie a geografického spracovania) i nad jej rámec (vypracovanie morfológických rekonštrukcií, autorstvo a spoluautorstvo viacerých máp, vytvorenie a otestovanie pomocného kartografického softvéru). V súčasnosti u nás prebiehajú práce na zväzku Deklinácia substantív (ved. redaktor P. Žigo), ktorý bude jedným zo 4 zväzkov takpovediac 2. fázy foneticko-gramatickej série.²⁹

4.5 Atlas „prináša viaceré podnety nielen pre dialektológiu a pre historicko-porovnávaciu jazykovedu, ale i pre výskum jazykových kontaktov, pre všeobecnú jazykovedu, sociolingvistiku, etnolingvistiku i samu etnológiu.“ (Ferenčíková 2019: 74).

SJA je jedným z najvýznamnejších projektov slovanskej jazykovedy. Jeho zväzky – už vydané, ale aj tie pripravované – sú plodom obetavej práce už niekoľkých generácií lingvistov a poskytujú vzácne možnosti skúmania našich nárečí v širokých, celoslovanských súvislostiach. A hoci realizácia tohto diela od úplných začiatkov až dodnes naráža na rôzne (napr. teoretické, metodologické, personálne, ale aj politické a finančné) problémy, jeho zjavné prínosy už teraz svedčia o návrat-

27 Druhé, opravené a doplnené vydanie 1994.

28 Zväzok obsahuje až 90 analytických a 18 syntetických máp a 1 nekartografovaný materiál a ako jeden z mála aj retrográdný index.

29 Hláskoslovnú tematiku totiž uzatvára zväzok Reflexy *a, jeho vydanie však bieloruská redakcia zatiaľ stále odkladá. Ďalšími pripravovanými „gramatickými“ zväzkami sú Adjektíva (chorvátska redakcia), Zámená (macedónska redakcia) a Slovesá (poľská redakcia). Lexikálno-slovtovornú sériu zas majú doplniť napr. zväzky Doprava a spôsoby komunikácie, ľudová technika a staviteľstvo (ukrajinská redakcia), Odev, obuv, hygiena a medicína (lužická redakcia), Meteorológia, meranie času a reliéf krajiny (bieloruská redakcia), Stupne príbuzenstva (bulharská redakcia) a Ovčiarstvo (srbská redakcia).

nosti tejto ľudskej aj materiálnej investície a o potrebe pokračovať v začatej práci aj v budúcnosti (Chochol 2015: 159).

5. „Atlas nevyčerpáva našu dialektologickú prácu. Pokladáme ho len za istým spôsobom organizovaný materiál, nie za konečný cieľ našej dialektológie. Doplníme a využijeme ho v špeciálnych štúdiách, monografiách a slovníkoch“ (Štolc 1951: 174). Tento výrok sa týka nielen ASJ, ale všetkých atlasov, ktoré iba využívaním v nich obsiahnutých poznatkov dosahujú naplnenie svojho zmyslu.

„Areálová lingvistiká, lingvistická geografia, porovnávacía slovanská jazykoveda a dialektológia je prostriedkom identifikácie konvergentných či divergentných tendencií vo vývine jazykov, interpretuje a usúvzťažňuje jednotlivé prvky staršieho obdobia vývinu jazyka a poukazuje na spoločenské fenomény odrážajúce jeho prirodzený vývin“ (Žigo 2009: 5). Tieto fenomény nachádzajú svoju realizáciu v individuálnych štúdiách, v monografiách, v dielach, ktoré posúvajú deskripciu k pokusom o využitie materiálu publikovaného v atlasoch na systematický či typologický³⁰ opis slovanských jazykov.

„Každý zo vznikajúcich atlasov prináša niečo nové nielen v sprístupnenom materiáli, no i v metódach výskumu a spracovania získaných údajov a stáva sa akýmsi novým stupienkom a inšpiráciou pre ďalšie atlasové práce. Odráža i technické možnosti doby svojho vzniku“ (Dvornická 2019: 114). Pri práci s materiálom atlasov sa ukážu nielen ich veľké možnosti, ale aj ich limity. Napriek tomu alebo práve preto považujeme za potrebné hovoriť o atlasových projektoch a propagovať ich využívanie vo vedeckých prácach, aby sa nestali samoúčelným zavŕšením týchto projektov, ale aby ako východisko slúžili k hlbšiemu poznaniu jazyka. K tomu všetkému iste bude prispievať aj sprístupňovanie atlasových výstupov (ako to v najvyššej možnej miere už robí SJA a jeho celé zväzky, či aspoň indexy materiálov sú dostupné online) širokej (slavistickej) verejnosti.

Citovaná literatúra a pramene

- ASJ 1: Jozef Štolc, Ferdinand Buffa, Anton Habovštiak et al. Atlas slovenského jazyka. I. Vokalizmus a konsonantizmus. Časť prvá. Mapy. – Časť druhá. Úvod – komentáre – materiály. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1968.
- ASJ 2: Jozef Štolc. Atlas slovenského jazyka. II. Flexia. Časť prvá. Mapy. – Časť druhá. Úvod – komentáre. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1978 – 1981.
- ASJ 3: Ferdinand Buffa. Atlas slovenského jazyka. III. Tvorenie slov. Časť prvá. Mapy. – Časť druhá. Úvod – komentáre – dotazník – indexy. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1978 – 1981.
- ASJ 4: Anton Habovštiak. Atlas slovenského jazyka. IV. Lexika. Časť prvá. Mapy. – Časť druhá. Úvod – komentáre – dotazník – indexy. Bratislava: Veda, 1984.

30 V oblasti typológie p. napr. Вендина 2014.

- Atlas Linguarum Europae: Introduction. Assen: Van Gorcum, 1975.
- Atlas Linguarum Europae: Premier Questionnaire. Assen: Van Gorcum, 1976.
- Atlas Linguarum Europae: Second Questionnaire. Assen: Van Gorcum, 1979.
- Atlas Linguarum Europae. Volume I: Premierfascicule, Cartes et Commentaires. Assen: Van Gorcum, 1983.
- Atlas Linguarum Europae. Volume I: Deuxièmefascicule, Cartes et Commentaires. Assen: Van Gorcum, 1986.
- Atlas Linguarum Europae. Volume I: Troisièmefascicule, Cartes et Commentaires. Assen: Van Gorcum, 1988.
- Atlas Linguarum Europae. Volume I: Quatrièmefascicule, Cartes et Commentaires. Assen: Van Gorcum, 1990.
- Atlas Linguarum Europae. Volume I: Cinquièmefascicule, Cartes et Commentaires. Roma: Poligrafico, 1997.
- Atlas Linguarum Europae. Perspectives nouvelles en géolinguistique. Roma: Poligrafico, 1997.
- Atlas Linguarum Europae. Volume I: Sixièmefascicule, Cartes et Commentaires. Roma: Poligrafico, 2002.
- Atlas Linguarum Europae. Volume I: Septièmefascicule, Cartes et Commentaires. Roma: Poligrafico, 2007.
- Atlas Linguarum Europae. Volume I: Huitième fascicule, Commentaires. București: Editura Universității din București, 2014.
- Atlas Linguarum Europae. Volume I: Huitième fascicule, Cartes linguistiques européennes. București: Editura Universității din București, 2014.
- Balleková, Katarína. „Výskum v dialektologickom oddelení JÚLŠ SAV po roku 1993“. Slovenská reč 78/6, 2013: 382 – 395. <<https://www.juls.savba.sk/ediela/sr/2013/6/SR2013-6.pdf>> 26.07.2023
- Buffa, Ferdinand. „Štvrtý zväzok Atlasu slovenského jazyka (rec.)“. Slovenská reč 77/5, 1985: 310 – 313. <<https://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1985/5/sr1985-5-lq.pdf>> 26.07.2023
- Dotazník I = Eugen Pauliny, Jozef Štolc. Dotazník pre výskum slovenských nárečí. (Atlas slovenského jazyka). Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1947.
- Dotazník II = Dotazník pre výskum slovenských nárečí. II. 1. Lexikálna časť. Zost. A. Habovštiak. 2. Slovo tvorná časť. Zost. F. Buffa. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1964.
- Dotazník SJA = Рубен Иванович Аванесов (Гл. Ред.). Вопросник Общеславянского лингвистического атласа. Москва: Наука, 1965.
- [Dotazník SJA = Ruben Ivanovich Avanesov (Gl. Red.). Voprosnik Obshcheslavjanskogo lingvisticheskogo atlasa. Moskva: Nauka, 1965]
- Dryer, Matthew S. & Martin Haspelmath (eds.). WALS Online (v2020.3) [Data set]. Zenodo. 2013. <<https://wals.info>> 26.07.2023

- Dudášová-Kriššáková, Júlia. „Slovenské nárečia v kontexte Celokarpatského dialektologického atlasu“. [In:] M. Л. Ремнёва (ред.). Славянские языки и культуры в современном мире. II. Международный научный симпозиум (Москва, МГУ имени М.В.Ломоносова, филологический факультет, 21-24 марта 2012 г.): Труды и материалы. Москва: Издательство Московского университета, 2012, 160 – 161. <https://www.philol.msu.ru/~slavmir2012/pdfs/slavmir2012abst_07.pdf> 25.07.2023
- [Dudášová-Kriššáková, Júlia. „Slovenské nárečia v kontexte Celokarpatského dialektologického atlasu“. [In:] M. L. Remněva (red.). Slaviānskie ĳazyki i kul'tury v sovremennom mire. II. Mezhdunarodnyĳ nauchnyĳ simpozium (Moskva, MGU imeni M.V.Lomonosova, filologičeskij fakul'tet, 21-24 marta 2012 g.): Trudy i materialy. Moskva: Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta, 2012, 160 – 161. <https://www.philol.msu.ru/~slavmir2012/pdfs/slavmir2012abst_07.pdf> 25.07.2023]
- Dvornická, Lubica. „Lexikálny atlas ruských nárečí – nový krok v slovanskej lingvogeografii“. Jazykovedný časopis 1, 2019: 113 – 124. <<https://doi.org/10.2478/jaz-cas-2019-0043>> 26.07.2023
- Ferenčíková, Adriana. Poklady pod povrchom slov ukryté. Bratislava: Veda, 2019.
- Fügedi, Erik, Ferenc Gregor, Péter Király. Atlas slovenských nárečí v Maďarsku. Békéscsaba: Slovenský výskumný ústav Zväzu Slovákov v Maďarsku, 1993.
- Gavorová (Šikrová), J. „Európsky jazykový atlas“. Jazykovedný časopis 33/1, 1982: 98 – 100. <https://www.juls.savba.sk/ediela/jc/1982/1/JC_1982_1_LQ.pdf> 26.7.2023
- Habovštiak, Anton. „Atlasové spracovanie slovenských nárečí“. [In:] J. Mistrík (Ed.). Studia Academica Slovaca 14. Bratislava: Alfa, 1985: 169 – 189. <https://zborniky.e-slovak.sk/SAS_14_1985.o.pdf> 26.07.2023
- Habovštiak, Anton. „Slovanský jazykový atlas“. [In:] J. Mistrík (ed.). Studia Academica Slovaca 18. Bratislava: Alfa, 1989: 129 – 140.
- Hladká, Zdeňka. „Atlasy slovanských jazyků“. [In:] Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity. Řada jazykovědná A 44, 1996: 131 – 142. <https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/pdf/101405.pdf> 26.07.2023
- Chochol, Martin. „55 rokov prác na Slovanskom jazykovom atlase“. [In:] K. Balleková, L. Králik, G. Múcsková (eds.). Prírodný vývin jazyka a jazykové kontakty. Jazykovedné štúdie XXXII. Bratislava: Veda, 2015: 153 – 160. <https://www.juls.savba.sk/attachments/publ_dialektologia/js_32.pdf> 26.07.2023
- Jančák, Pavel, Jan Petr. „Evropský jazykový atlas jako nástroj multilingvální komparatistiky“. Slovo a slovesnost 47/3, 1986, 216 – 231. <<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3115>> 26.07.2023
- Kloferová, Stanislava. „Nářeční atlasy slovanských jazyků: historie a současnost“. Gwary Dziś 7, 2015: 43 – 55. <[file:///C:/Users/lubic/Downloads/jusper,+%7B\\$user-Group%7D,+Gwary-7-06-Kloferova.pdf](file:///C:/Users/lubic/Downloads/jusper,+%7B$user-Group%7D,+Gwary-7-06-Kloferova.pdf)> 26.07.2023
- Kotulič, Izidor. „Nad Atlasom slovenského jazyka I“. Jazykovedný časopis 22/1, 1971: 77 – 96. <https://www.juls.savba.sk/ediela/jc/1971/1/JC_1971_1_LQ.pdf> 26.07.2023

- Oravec, Ján. „Druhý zväzok Atlasu slovenského iazvka (rec.)“. Slovenská reč 48/5, 1983: 310 – 313. <<https://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1983/5/sr1983-5-lq.pdf>> 26.07.2023
- Pikorová, Jana. „Konferencia o úlohách a problémoch slovenskej dialektológie“. Jazykovedný časopis 11/ 1 – 2, 1960: 190 – 200. <https://www.juls.savba.sk/ediela/jc/1960/1_2/JC_1960_LQ.pdf> 26.07.2023
- Ripka, Ivor. „Atlas slovenského jazyka. III (rec.)“. Jazykovedný časopis 34/1, 1983: 75 – 77. <https://www.juls.savba.sk/ediela/jc/1983/1/JC_1983_1_LQ.pdf> 26.07.2023
- Ripka, Ivor. „Konceptia a realizácia Atlasu slovenského jazyka“. Jazykovedný časopis 37/1, 1986: 73 – 82. <https://www.juls.savba.sk/ediela/jc/1986/1/JC_1986_1_LQ.pdf> 26.07.2023
- Ripka, Ivor. „Celokarpatský dialektologický atlas – prameň štúdia jazykových kontaktov a interferencií“. Studia Slavica Hungarica 48/4, 2003: 375 – 378.
- Ripka, Ivor. „Multilingválne atlasy a slovenská dialektológia“. [In:] P. Žigo (ed.), Jazykovedné štúdie. XXVIII. Súradnice súčasnej slovanskej dialektológie. Bratislava: Veda, 2010, 15 – 22. <https://www.juls.savba.sk/attachments/publ_dialektologia/js28.pdf> 26.07.2023
- Ripka, Ivor. „Dôstojné završenie projektu Celokarpatského dialektologického atlasu“. Slavica Slovaca 49/1, 2014: 76 – 78. <http://www.slavu.sav.sk/casopisy/slavica/2014_01/2014_1.pdf> 26.07.2023
- Saramandu, Nicolae. „Minutes of the 47th ALE Editorial Board Meeting, Marburg, June 3-6, 2014“. <<http://www.geo-linguistics.org/ALE%20Meeting%202014.pdf>> 26.07.2023
- Slobodová, Zuzana. Sémantická analýza karpaticizmov z aspektu medzijazykových kontaktov. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej Univerzity, 2020.
- Štolc, Jozef. „Atlas slovenského jazyka. (Výt'ah z referátu)“. Slovo a slovesnosť 16/3, 1955: 173 – 174. <<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=798>> 26.07.2023
- Štolc, Jozef. „Ku koncepcii Atlasu slovenského jazyka“. Jazykovedný časopis 12/2, 1961: 159 – 176. <https://www.juls.savba.sk/ediela/jc/1961/2/JC_1961_2_LQ.pdf> 26.07.2023
- Tóbič, Štefan. Krátky jazykový atlas gemerských nárečí. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2019.
- Utěšený, Slavomír. „Nad I. zväzkom Atlasu slovenského jazyka (rec.)“. Slovo a slovesnosť 32/2, 1971: 168 – 173. <<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2086>> 26.07.2023
- Utěšený, Slavomír. „Atlas slovenského jazyka. III. Tvorenie slov (rec.)“. Slávia 52/3 – 4, 1983: 413 – 416. <<https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:55b7d3ff-518b-11e1-1586-001143e3f55c?page=uuid:55b7d4be-518b-11e1-1586-001143e3f55c>> 26.07.2023
- Vašek, Anotnín. „Přípravy Karpatského jazykového atlasu“. Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity. Řada jazykovědná A 24, 1976: 111 – 117. <https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/pdf/101237.pdf> 26.07.2023

- Viereck, Wolfgang. „The Linguistic and Cultural Significance of the Atlas Linguarum Europae“. [In:] Y. Kawaguchi (ed.). Gengojohogaku Kenkyuhokoku (Memoir for Linguistic Informatics) 9. Gaikokugo Daigaku, 2006, 58 – 80. <http://www.coelang.tufs.ac.jp/common/pdf/research_paper9/title_09.pdf> 26.07.2023
- Žigo, Pavol. „Účasť slovenskej dialektológie na Slovanskom jazykovom atlase – perspektívy počítačovej podpory projektu“. Slovenská reč 70/1 – 2, 2005: 3 – 15. <<https://www.juls.savba.sk/ediela/sr/2005/1-2/sr2005-1-2.pdf>> 26.07.2023
- Žigo, Pavol. Historická a areálová lingvistika. (Studia selecta). Bratislava: Univerzita Komenského, 2011. <https://www.juls.savba.sk/pub_historicka_a_arealova_lingvistika.html> 26.07.2023
- Žigo, Pavol. Slavistická tematika vo výskume Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. <<http://www.slavu.sav.sk/index.php/slavistica-tematika-vo-vyskume-jazykovedneho-ustavu-ludovita-stura-sav/>> 26.07.2023
- Алинеи, Марио. „Лингвистический атлас Европы: первые двадцать два года“. Вопросы языкознания 3, 1993: 120 – 135. <<https://vja.ruslang.ru/ru/archive/1993-3/120-135>> 26.07.2023
- [Alinei, Mario. „Lingvisticheskiĭ atlas Evropy: pervye dvadtsat' dva goda“. Voprosy ĭazykoznanĭia 3, 1993: 120–135. <<https://vja.ruslang.ru/ru/archive/1993-3/120-135>> 26.07.2023]
- Бернштейн, Самуил Борисович и др. Карпатский диалектологический атлас I – II. Москва: Наука, 1967.
- [Bernshteĭn, Samuil Borisovich i dr. Karpatskiĭ dialektologicheskiĭ atlas I – II. Moskva: Nauka, 1967]
- Вендина, Татьяна Ивановна. Типология лексических ареалов Славии. Москва: Нестор История, 2014. <<https://inslav.ru/publication/vendina-t-i-tipologiya-leksicheskikh-arealov-slavii-m-2014>> 26.07.2023
- [Vendina, Tat'iana Ivanovna. Tipologiĭa leksicheskikh arealov Slavii. Moskva: Nestor Istoriĭa, 2014. <<https://inslav.ru/publication/vendina-t-i-tipologiya-leksicheskikh-arealov-slavii-m-2014>> 26.07.2023]
- Латта, Василя. Атлас українських говорів Східної Словаччини. Братіслава: Словацьке педагогічне видавництво, 1991.
- [Latta, Vasilâ. Atlas Ukraĭns'kih govoriĭv Shidnoi Slovaččini. Bratislava: Slovac'ke pedagogične vidavnicтво, 1991]
- Общекарпатский диалектологический атлас. Вступительный выпуск. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 1987.
- [Obšekarpatskij dialektologičeskij atlas. Vstupitel'nyj vypusk. Skopje: Makedonska akademija na naukite i umetnostite, 1987]
- Общекарпатский диалектологический атлас. 1. Кишинёу: Штиинца, 1989.
- [Obšekarpatskij dialektologičeskij atlas. 1. Kišinëu: Štiinca, 1989]

- Общекарпатский диалектологический атлас. 2. Москва: Институт славяноведения и балканистики Российской Академии Наук, 1994.
[Obšekarpatiskij dialektologičeskij atlas. 2. Moskva: Institut slavânovedeniâ i balkanistiki Rossijskoj Akademii Nauk, 1994]
- Общекарпатский диалектологический атлас. 3. Warszawa: Komitet Językoznawstwa Polskiej Akademii nauk, 1991.
[Obšekarpatiskij dialektologičeskij atlas. 3. Warszawa: Komitet Językoznawstwa Polskiej Akademii nauk, 1991]
- Общекарпатский диалектологический атлас. 4. Львів: Інститут українознавства, 1993.
[Obšekarpatiskij dialektologičeskij atlas. 4. L'viv: Īnstitut Ukraïnoznavstva, 1993]
- Общекарпатский диалектологический атлас. 5. Bratislava: Veda, 1997.
[Obšekarpatiskij dialektologičeskij atlas. 5. Bratislava: Veda, 1997]
- Общекарпатский диалектологический атлас. 6. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2001.
[Obšekarpatiskij dialektologičeskij atlas. 6. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2001]
- Общекарпатский диалектологический атлас. 7. Београд: Српска академија наука и уметности, 2003.
[Obšekarpatiskij dialektologičeskij atlas. 7. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 2003]
- Общекарпатский диалектологический атлас. Указатели. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, 2012.
[Obšekarpatiskij dialektologičeskij atlas. Ukazateli. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, 2012]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия фонетико-грамматическая. Болгарские материалы. София: Издательство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2015.
[Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ fonetiko-grammatičeskaâ. Bolgarskie materialy. Sofiya: Izdatelstvo na BAN „Prof. Marin Drinov“, 2015]
- Общеславянский лингвистический атлас. Вступительный выпуск: Общие принципы. Справочные материалы. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Наука, 1994. <https://www.slavatlas.org/pub_vstup.html> 26.07.2023
[Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Vstupitel'nyj vypusk: Obšie principy. Spravočnye materialy. 2-e izd., ispr. i dop. Moskva: Nauka, 1994. <https://www.slavatlas.org/pub_vstup.html> 26.07.2023]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия фонетико-грамматическая. Выпуск 1. Рефлексы *ѣ. Београд: Српска академија наука и уметности, 1988.
[Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ fonetiko-grammatičeskaâ. Vypusk 1. Refleksy *ě. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1988]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия фонетико-грамматическая. Выпуск 2а. Рефлексы *ѣ. Москва: Наука, 1990.

- [Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ fonetiko-grammatičeskaâ. Vypusk 2a. Refleksy *ç. Moskva: Nauka, 1990]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия фонетико-грамматическая. Выпуск 2б. Рефлексы *ç. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. Warszawa: Wydawnictwo PAN, 1990.
- [Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ fonetiko-grammatičeskaâ. Vypusk 2b. Refleksy *ç. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. Warszawa: Wydawnictwo PAN, 1990]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия фонетико-грамматическая. Выпуск 3. Рефлексы *ьг, *ьг, *ьл, *ьл. Kraków: Instytut języka polskiego PAN, 1994.
- [Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ fonetiko-grammatičeskaâ. Vypusk 3. Refleksy *'r, *'r, *'l, *'l. Kraków: Instytut języka polskiego PAN, 1994]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия фонетико-грамматическая. Выпуск 4а. Рефлексы *ь, *ь. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2006.
- [Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ fonetiko-grammatičeskaâ. Vypusk 4a. Refleksy *'', *''. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2006]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия фонетико-грамматическая. Выпуск 4б. Рефлексы *ь, *ь. Вторичные гласные. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 2003.
- [Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ fonetiko-grammatičeskaâ. Vypusk 4b. Refleksy *'', *''. Vtoričnye glasnye. Skopje: Makedonska akademija na naukite i umetnostite, 2003]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия фонетико-грамматическая. Выпуск 5. Рефлексы *о. Москва: ИРЯ РАН, 2008.
- [Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ fonetiko-grammatičeskaâ. Vypusk 5. Refleksy *o. Moskva: IRÂ RAN, 2008]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия фонетико-грамматическая. Выпуск 6. Рефлексы *е. Москва: ИРЯ РАН, 2011.
- [Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ fonetiko-grammatičeskaâ. Vypusk 6. Refleksy *e. Moskva: IRÂ RAN, 2011]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия фонетико-грамматическая. Выпуск 9. Рефлексы *tort, *tolt, *tert, *telt, *ort, *olt. Praha: Academia, 2019.
- [Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ fonetiko-grammatičeskaâ. Vypusk 9. Refleksy *tort, *tolt, *tert, *telt, *ort, *olt. Praha: Academia, 2019]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Болгарские материалы. Москва: Нестор-История, 2013.
- [Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ leksiko-slovoobrazovatel'naâ. Bolgarskie materialy. Moskva: Nestor-Istoriâ, 2013]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Выпуск 1. Животный мир. Москва: Наука, 1988.
- [Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ leksiko-slovoobrazovatel'naâ. Vypusk 1. Životnyj mir. Moskva: Nauka, 1988]

- Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Выпуск 2. Животноводство. Kraków: Instytut języka polskiego PAN, 2000.
[Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ leksiko-slovoobrazovatel'naâ. Vypusk 2. Životnovodstvo. Kraków: Instytut języka polskiego PAN, 2000]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Выпуск 3. Растительный мир. Минск: Национальная академия наук Беларуси, 2000.
[Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ leksiko-slovoobrazovatel'naâ. Vypusk 3. Ras-titel'nyj mir. Minsk: Nacional'naâ akademiâ nauk Belarusi, 2000]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Выпуск 4. Сельское хозяйство. Bratislava: Veda, 2012.
[Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ leksiko-slovoobrazovatel'naâ. Vypusk 4. Sel'skoe hozâjstvo. Bratislava: Veda, 2012]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Выпуск 6. Домашнее хозяйство и приготовление пищи. Москва: ИРЯ РАН, 2007.
[Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ leksiko-slovoobrazovatel'naâ. Vypusk 6. Domašnee hozâjstvo i prigotovlenie piši. Moskva: IRÂ RAN, 2007]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Выпуск 8. Профессии и общественная жизнь. Kraków: Instytut języka polskiego PAN, 2003.
[Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ leksiko-slovoobrazovatel'naâ. Vypusk 8. Professii i obšestvennaâ žizn'. Kraków: Instytut języka polskiego PAN, 2003]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Выпуск 9. Человек. Kraków: Instytut języka polskiego PAN, 2009.
[Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ leksiko-slovoobrazovatel'naâ. Vypusk 9. Čelovek. Kraków: Instytut języka polskiego PAN, 2009]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Выпуск 10. Народные обычаи. Москва: Нестор-История, 2015.
[Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ leksiko-slovoobrazovatel'naâ. Vypusk 10. Narodnye obyčai. Moskva: Nestor-Istoriâ, 2015]
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Выпуск 12. Личные черты человека. Москва: Нестор-История, 2020.
[Obšeslavânskij lingvističeskij atlas. Seriâ leksiko-slovoobrazovatel'naâ. Vypusk 12. Ličnye čerty čeloveka. Moskva: Nestor-Istoriâ, 2020]
- Фирек, Волфганг. „Лингвистический атлас Европы и его вклад в европейскую историю культуры: результаты исследований в рамках проекта Atlas Linguarum Europae“. Вопросы языкознания 5, 2003: 30 – 39.
[Firek, Wolfgang. „Lingvističeskij atlas Evropy i ego vklad v evropejskuû istoriû kul'tury: rezul'taty issledovanij v ramkah proekta Atlas Linguarum Europae“. Voprosy âzykoznanîâ 5, 2003: 30 – 39]

Љубица Дворњицка
Мартин Хохол

ПРОЈЕКТИ ИЗРАДЕ АТЛАСА (СА УЧЕШЋЕМ)
ДИЈАЛЕКТОЛОШКОГ ОДЕЉЕЊА ИНСТИТУТА ЗА
ЛИНГВИСТИКУ „ЉУДОВИТ ШТУР” САН У БРАТИСЛАВИ

Резиме

Институт за лингвистику „Људовит Штур” САН водећа је словакистичка институција чији је главни циљ спровођење основних истраживања различитих варијетета словачког језика. Међу задацима којима се Дијалектолошко одељење Института у прошлости посвећивало или у чијој је реализацији учествовало, а то чини и данас, јесу лингвогеографски пројекти (домаћи и вишејезични). Циљ овога рада је да понуди обједињени преглед основних информација о појединим језичким атласима. За заинтересоване се наводи избор доступне литературе као и извори у којима се могу наћи детаљнији подаци у вези са радом на атласима. Износе се нове информације о текућим истраживањима и указује се на различите могућности употребе атласа, који се, нажалост, у словенској лингвистици недовољно користе.

Кључне речи: дијалектологија, геолингвистика, Атлас словачког језика, Свекарпатски језички атлас, Европски језички атлас, Словенски језички атлас.